

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Náhradní mateřství z pohledu občanského práva

V posledních letech můžeme, nejen na území České republiky, sledovat nárůst normalizace náhradního mateřství. Jako náhradní mateřství je označován proces, kdy žena podstoupí asistovanou reprodukci, těhotenství a porod s tím, že je od počátku procesu jejím záměrem rodičovská práva a povinnosti k narozenému dítěti převést na třetí osobu, případně osoby. Zjednodušeně řečeno se tedy jedná o situaci, kdy žena donosí plod a posléze dá souhlas s osvojením dítěte páru, se kterým uzavřela dohodu. Biologickým otcem dítěte může být muž z osvojitelského páru.

Jakkoliv ve společnosti toto téma rezonuje, právní zakotvení náhradního mateřství v našem státě prozatím absentuje. Snad jediná výslovná zmínka o náhradním mateřství v právním řádu je učiněna v § 804 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“) právě v kontextu osvojení, kde je uvedeno, že: *„Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství“*. I přesto se však náhradní mateřství v České republice odehrává v rámci „šedé zóny“, ačkoli v roce 2009 mělo Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo spravedlnosti záměr proceduru právně ukotvit^[1]. Snaha ministerstev tehdy tendovala zejména k uzákonění tzv. surogační smlouvy mezi náhradní matkou a „objednateli“ dítěte, jelikož právě zde, při předání dítěte mohou v praxi vyvstat největší problémy.

Dle § 775 OZ je matkou dítěte vždy ta žena, která je porodila. Z právního hlediska tak v případě náhradního mateřství bude matkou vždy náhradní rodička. Pokud jde o otce, je z hlediska práva díky domněnkám otcovství situace o něco složitější. I z toho důvodu je v praxi pro odnošení dítěte zpravidla vyhledávána svobodná žena, jelikož dle § 778 OZ je pak otcem dítěte, které bylo počato umělým oplodněním, muž, který dal k umělému oplodnění rodičky souhlas. Obvykle je pak tímto mužem muž z „objednatelského“ páru. Pokud by rodičkou byla žena vdaná, musel by souhlas k umělému oplodnění poskytnout manžel a z hlediska zákona by byla celá situace o dost komplikovanější. Manžel rodičky by totiž v takovém případě nemohl své otcovství následně popřít, což je v případě náhradního mateřství vzhledem k dalším postupům ohledně osvojení nežádoucí stav. Výslovně je nemožnost popření otcovství v případě umělého oplodnění upravena v § 787 OZ. Další možností ohledně problematiky určení otce, která připadá u neprovdané ženy v úvahu je učinění souhlasného prohlášení dle § 779 OZ již za doby trvání těhotenství. Tato varianta umožňuje, aby náhradní matka ihned po porodu předala dítě do péče otce.

Jak tedy může dojít k nabytí rodičovských práv jiné matky, potažmo i jiného otce? Jedinou variantu, která připadá v úvahu, aby rodič „objednatel“ nabyl právní statut rodičovství k narozenému dítěti, představuje institut osvojení. Předpokladem pro osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, připouští se i alespoň základ takového vztahu^[2]. K osvojení dítěte je dále třeba souhlas rodičů osvojovaného dítěte^[3], přičemž je nutno zmínit, že náhradní matka může dát souhlas k osvojení nejdříve 6 týdnů po narození dítěte^[4]. O osvojení bez souhlasu rodičů rozhodne soud pouze z důvodů vyčtených v § 818–820 OZ, přičemž se jedná zejména o situace, kdy souhlas s osvojením rodič z objektivního důvodu dát nemůže, případně o dítě nejevící zájem. Nikoliv tedy o situace, v nichž rodič souhlas dát nechce. Před rozhodnutím o osvojení musí být osvojované dítě v péči osvojitele minimálně 6 měsíců^[5] a na celý proces samozřejmě dohlíží orgán sociálně-právní ochrany dítěte.

Velmi problematickou tedy vzhledem k výše uvedenému bude situace, kdy náhradní matka odmítne s osvojením poskytnout souhlas a o dítě se alespoň v základní formě stará, či o něho projevuje zájem. V takovém případě soud návrh na osvojení zamítne a zamýšleným rodičům nabytí rodičovské odpovědnosti znemožní. Riziko odmítnutí poskytnout souhlas s osvojením narůstá zejména s ohledem na fakt, že souhlas s osvojením může matka udělit nejdříve 6 týdnů po narození dítěte a do té doby by dítě nemělo být osvojitelům předáno. V praxi můžeme předpokládat, že k předání dítěte pravděpodobně bude docházet dříve, než je zákonem dovoleno. Případně dojde k ustanovení otce již v době těhotenství a dítě je předáno do jeho péče ihned po porodu. Nicméně pokud otec ustanoven není, je při postupu *de lege lata* šance, že během minimálně 6 týdnů kontaktu s novorozencem vznikne u náhradní matky citové pouto k dítěti a odmítne souhlas poskytnout.

Celá věc se stává ještě složitější v kontextu toho, že jen málokdy probíhá náhradní mateřství zcela altruisticky. V podstatě o takové možnosti můžeme uvažovat pouze pokud je mezi náhradní matkou a matkou „objednatelkou“ úzký příbuzenský vztah. Z průzkumu provedeného napříč internetovými fóry, kde se náhradní matky a „objednatelské“ páry mohou vzájemně kontaktovat, vyplývá, že se cena, již žadatelský pár zaplatí náhradní matce, pohybuje mezi 200 tisíci až 800 tisíci Kč.[6] K této sumě mohou být dále ještě připočteny výdaje na umělé oplodnění, léky, kontrolní vyšetření apod. Minimálně část této sumy rodiče zaplatí náhradní matce již v průběhu těhotenství. Na druhou stranu žádnou záruku, že jim dítě po porodu bude předáno nemají a ani v zásadě mít nemůžou. Stejně tak ani náhradní matka v podstatě nemá jistotu, že zamýšlení rodiče dítě „převzou“, přičemž toto riziko se zvyšuje u dítěte, které by se narodilo mentálně či fyzicky postižené. Pro zajímavost v této souvislosti uvádím medializovaný případ „Baby Gammy“, kdy „objednatelští“ rodiče odmítli převzít dítě narozené s Downovým syndromem.[7] Celá situace byla bohužel o to horší, že narozené miminko bylo z dvojčat a zdravé dvojče si „objednatelští“ rodiče převzali a ponechali. Náhradní matka poté prostřednictvím veřejných sbírek sháněla finanční podporu na zajištění základních životních potřeb dítěte, které by jinak mít nechtěla, ale byla nucena si jej vzhledem k právním poměrům státu a své buddhistické víře ponechat.

Byť v roce 2009 snahy o legislativní ošetření surogační smlouvy byly, nebyla tato smlouva o náhradním mateřství do znění OZ vtělena. Nicméně i pokud by k uzákonění došlo, bylo by jakékoliv ujednání z hlediska občanskoprávního o poskytnutí platby náhradní matce za donošení dítěte již z povahy věci *apriori* vyloučeno. Jak udává čl. 21 Sdělení č. 96/2001 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně, lidské tělo ani jeho části nesmí být zdrojem finančního prospěchu. Jediné smluvní ošetření situace připadá v úvahu v souvislosti s úhradou nákladů, které vznikly náhradní matce v souvislosti s těhotenstvím a porodem. Pravděpodobně taková dohoda bude kvalifikována jako úhrada výživného matce dle § 920 odst. 1 OZ. V případě náhradního mateřství bude do úhrad nákladů s těhotenstvím započítána i částka za léčebné výlohy náhradní matky nutně spojené s asistovanou reprodukcí. Zákon však výslovně stanoví, že tyto náklady musí být v přiměřeném rozsahu. Za částku přiměřeného rozsahu přitom dle mého názoru nelze považovat výše zmiňovanou sumu 200 tisíc až 800 tisíc Kč.

Náhradní matka a „objednatelský“ pár obvykle uzavírají dohodu, která zahrnuje závazek náhradní matky ke zdravému způsobu života, podávání informací rodičům a předání dítěte po porodu do jejich péče. I přesto je nutno zdůraznit, že tato dohoda není závazná v rozsahu předání dítěte, jelikož matku nelze k opuštění a přenechání dítěte nutit. Taková dohoda je v tomto rozsahu zcela určitě dle § 1 odst. 2 OZ v rozporu s dobrými mravy a je tedy díky § 588 OZ absolutně neplatná a nevymahatelná. Na předání dítěte tak neexistuje žádný právní nárok. Finanční odměna se v takových dohodách nevyskytuje z důvodu možnosti naplnění skutkové podstaty dle § 169 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého platí, že: „Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel, bude potrestán odnětím

svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.“ Proto finanční vyrovnání s náhradní matkou, vyjma výše zmíněných nákladů dle § 920 odst. 1 OZ zůstává v rovině ústní dohody.

Celý proces náhradního mateřství tak stojí především na důvěře zúčastněných stran a vzhledem k tomu, že se pohybuje na hraně zákona, může ve výsledku dojít k poškození zájmů dítěte. Kupříkladu tak, že bude náhradní matkou kvůli nepřevzetí „objednatelským“ párem odloženo do babyboxu, či obdobného zařízení.

Závěrem lze uvést, že legální zakotvení surogační smlouvy by bylo vzhledem k frekventovanosti náhradního mateřství na území České republiky žádoucím krokem. Ponechání řešení pouze na důvěře zúčastněných stran je vzhledem k nejlepším zájmům a ochraně dítěte velmi rizikové. Lze jen předpokládat, že zákonodárce nebude nečině přihlížet rozšířené praxi reprodukčních center, spojené zpravidla s vysokými výnosy donekonečna a že se tak již brzy dočkáme legislativního ukotvení alespoň základních aspektů tohoto procesu.

Pavλίna Hojná

Právní podpora

[MT Legal s.r.o., advokátní kancelář](#)

Jugoslávská 620/29
120 00 Praha 2

Tel.: +420 222 866 555
Fax: +420 222 866 546
e-mail: info@mt-legal.com

[1] C. H. BECK. Spolupráce ministryní spravedlnosti a zdravotnictví v oblasti náhradního mateřství. Právní zpravodaj. PZ 342/2009

[2] § 795 OZ

[3] § 809 OZ

[4] § 813 odst. 1 OZ

[5] § 829 OZ

[6] NOVÁKOVÁ, Karolína, KONEČNÁ, Hana, SUDOVÁ, Markéta. Náhradní mateřství v České republice: způsoby hledání náhradní matky. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2018, č. 2, s. 32-42

[7] CARR, Rebecca. The need for UK surrogacy law reform. Bionews.co.uk. [online]. 29 June 2015. [cit. 15. 1. 2020]. K dispozici >>> [zde](#).

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Úročení jistoty \(kauce\), kterou skládá podnájemce nájemci - II. díl](#)
- [Když obecní pozemky již nemusí být obecní - institut mimořádného vydržení v obecním právu](#)
- [Střet zájmů členů volených orgánů obchodních korporací: pravidla, proces a následky](#)
- [Dvě kiwi denně: EU schválila první zdravotní tvrzení pro čerstvé ovoce](#)
- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Darování pro případ smrti nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí a určení výše odměny soudního komisaře](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)
- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)
- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporační autonomie](#)